

Н. Өмірзақов, ҚР ІІМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды Академиясының 3-бағам тыңдаушысы

Ғылыми жетекшісі: А. С. Байғараев, ҚР ІІМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды Академиясының қылмыстарды алдын ала тергеу кафедрасының оқытушысы

ГЕРМАНИЯ ЕЛІНІҢ ҚЫЛМЫСТЫҚ ІС ЖҮРГІЗУІНДЕГІ АҚШАЛАЙ ЖАЗА ШАРАСЫНЫҢ СИПАТТАМАСЫ

Өздерінің іс жүргізулік міндеттерін орындамаған қылмыстық іс жүргізудің қатысушыларына қатысты ақшалай жазаны (ҚР ҚДЖК 160 б.) қолдану мүмкіндігінің бар болуының өзі, кінәлі тұлғаға заң талаптарын бұзғаны үшін және ҚДЖК-де рұқсат етілмеген әрекеттерді жасағаны үшін қолданылатын айыппұл сипатындағы санкциясы болып табылады.

Ю.В.Францифировтың пікірінше, ақшалай жаза қылмыспен келтірілген зиянды өтеуді қамтамасыз етуге бағытталған іс жүргізулік мәжбүрлеу шараларына кіреді¹. Бұл пікірмен біз келіспейміз, өйткені, заңнама ақшалай жазаның алдына мұндай мақсатты тұжырымдамайды. Оның қолданылуы қылмыстық іс жүргізудің қатысушыларымен өздеріне ҚДЖК –мен жүктелген міндеттерін бұзуымен және сот отырысында тәртіптің бұзылуымен уағдалынған. Қылмыспен келтірілген зиянға мұндай құқық бұзушылықтардың біреуі де байланысты емес және оларды өтеуді мүлде қамтамасыз ете алмайды.

Германияның заңнамасына сәйкес ақшалай жаза шарасы бірнеше мақсаттарға қол жеткізуді қамтамасыз етеді. Біріншіден, өзінің міндеттерін орындамаған тұлғаны мүлкінен айыру мақсатында оған әсер етуді көздейді. Екіншіден, бұл санкция баламалы мақсаттарды көздейді, яғни, іс жүргізуге қатысатын қандай да бір тұлғаның өзіне жүктелетін міндеттерге мұқият қарауын, оларды құрметтеуін болжайды. Сонымен қатар, бұл шарадан іс жүргізуге қатысуы мүмкін тұлғаларға кейінгі құқық бұзушылықтарға жол бермеу мақсатында баламалы түрде

әсер етуі қажет етіледі. Сонымен, ақшалай жазаның «міндеттерін орындау туралы ұзақ мерзімді еске салушылық» қызметін ескере отырып, бұл шара орын алған құқық бұзушылыққа қарсы қандай да болмасын нысанда әсер етуге кепіл беруі керек².

Салыстырмалы тұрғыда қарағанда, ҚР ҚДЖК-де көрсетілген міндеттерді орындамағаны үшін ақшалай жазаны қолдану қауіп-қатері, қылмыстық іс жүргізуге қатысушыларының заңсыз әрекеттеріне бөгетші құралы болып табылады. Бұл қауіп-қатер, іс жүргізудің қатысушыларына болашақта орын алуы мүмкін процессуалдық құқық бұзушылықтарын ескертеді, қылмыстық істің жүргізілуіне зиян келтіретін жағдайлардың алдын алады. Осыған байланысты, іс жүргізудің қатысушыларына олардың міндеттерін уақытылы түсіндіру және ол міндеттерді орындамаған жағдайда әсерлі зардаптың болатындығы туралы хабардар ету маңызды роль атқаратындығын мойындау қажет. Сонымен қатар, оларға (заңмен қарастырылған жағдайда) ақшалай жаза қолданылу мүмкін екендігі де ескертілу тиіс.

Осыдан, Германия мен Қазақстан заңнамаларының ақшалай жазаның мәні мен тағайындалуына қатысты қисындары ұқсас екендігі байқалады. Бірақ, бір жағдай ерекшеленеді. Яғни, Германияда қылмыстық іс жүргізуші органның шақыртуы бойынша келмеген куәға мәжбүрлеп алып келуді және ақшалай жазаны қолданумен қатар, куәнің келмеуіне байланысты пайда болған шығындарды куәдан өтеттіру шарасы қарастырылған. Сонымен қатар, тергеу әрекеттеріне кедергі келтірген кез-келген тұлғаны уақытша ұстау да заңнамамен реттелген (бірақ, ұсталған адам келесі тәуліктің басталуына дейін босатылуы тиіс)³. Мәселен, сотқа іс бойынша шақыртылған куә өзінің іс жүргізулік міндеттерін орындамаған жағдайда, оған төрағалық етуші алты айға дейін қамауға алу шарасын қолдана алады⁴.

¹ Қар.: Францифиров Ю. В. Противоречия уголовного процесса. — М., 2006. — С. 122.

² Қар.: Г. Хайне. Ответственность в немецком административном праве. Проблемы реформации // Уголовное право. — № 1. — М., 2001. — 99-101-б.

³ Қар.: Столмаков А. И. Единство прав и обязанностей граждан — участников уголовного процесса // Правоведение. — №4. — М., 1985. — 81-86-б.

⁴ Қар.: Калиновский К. Б. Уголовный процесс современных зарубежных государств. Оқу құралы. — Петрозаводск. 2000. — 48-б.